

Μόνο μια γλωσσολογική ψυχανάλυση μπορεί να μας απελευθερώσει από τη λογική των γλωσσικών παρατάξεων.

Γλωσσολογική ψυχανάλυση

Του Σπύρου Α. Μοσχονά*

Η μεγαλοστομία για τα διάφορα «γλωσσικά ζητήματα» που έπονται «του» γλωσσικού ζητήματος θα έπρεπε, αντί να μας παρασύρει με τις άδειες «φόρμες της ευγλωττίας» της, να μας έχει κάνει όλους λίγο πιο δύσπιστους και πιο προσεχτικούς. Η «ανωτερότητα» της ελληνικής, η «αρχαιότητά» της, η «μοναδικότητά» της, η «συρρίκνωση» και ο «επαπειλούμενος θάνατός» της, αλλά και η «ζωντανιά» της, η «προσαρμοστικότητα» και η «συλλεκτικότητά» της, η «εξάπλωση» και οι «προοπτικές» της, τα «πλούτη» και τα «κάλλη» της είναι όλα μεταφορές, εικόνες, ευχές, φόβοι, ακυριολεξίες. Όλα.

Θα ήταν λυτρωτική η καλλιέργεια ενός νέου είδους αυτοπεποίθησης για τα διάφορα γλωσσικά «ζητήματα». Προϋπόθεση θα ήταν να γίνουν επιτέλους αντιληπτά ως μεταφορές από και για άλλα, σημαντικότερα, μη γλωσσικά δηλαδή, ζητήματα: άρα να μη θεωρούνται και τόσο σημαντικά.

Είναι όμως δύσκολη η γλωσσολογική ψυχανάλυση. Για να ολοκληρώσει κανείς τη θεραπεία δεν αρκεί να αποδεσμευτεί από τις «μεταφορές που μας κρατάνε δέσμιους» (Λ. Βιτγκενστάιν): θα έπρεπε επίσης ν' απελευθερωθεί από τη λογική των γλωσσικών παρατάξεων, από τις συντεταγμένες πρακτικές τους (και η γλώσσα είναι κατεξοχήν συντεταγμένη πρακτική), από στίγματα, σύμβολα, εμβλήματα, ιδεολογίες, αντανάκλαστικά, συνήθειες: από αντιπάλους: από συμμάχους: από τη γραμμένη γλωσσική ιστορία – για να μπορέσει να τα δει όλα αυτά από κάποια απόσταση.

Μια μεταφορά, ως γνωστόν, παύει να υπάρχει τη στιγμή ακριβώς που την αναγνωρίζουμε ως μεταφορά. Πόσο όμως μπορεί κανείς να προχωρήσει – πόσες μεταφορές ν' αναγνωρίσει – χωρίς να χάσει όλους τους αυθόρμητους τρόπους να μιλάει και να σκέφτεται για τη γλώσσα;

Πόσο διατεθειμένος είναι να εγκαταλείψει την άτοπη αντίληψη ότι η γλώσσα είναι ένας οργανισμός (π.χ. ένα δέντρο με ρίζες), που εξελίσσεται «φυσιολογικά» (όσο εξελίσσεται από μόνο του, χωρίς να το πειράζουν) ή «αφύσικα» (άμα του κόβουνε κλαδιά ή το μπολιάζουν, άμα το καλλιεργούν ή το παραμελούνε); Όσοι ισχυρισμοί βασίζονται σε μια τέτοια (μεταφυσική, ακριβώς επειδή παρουσιάζεται ως φυσική) αντίληψη για τη γλώσσα, θα παραμένουν εσαεί ατεκμηρίωτοι.

Καταρρέει η λογική των παρατάξεων μόλις αντιληφθούμε ότι οι εκάστοτε δύο ή και περισσότερες γλωσσικές ομάδες – μονομελείς καμιά φορά – δίνουν γλωσσικό στίγμα σε μian απροσδιόριστη ανησυχία, χωρίς στόχο και χωρίς αιχμή. Άλλου του φταίνει τα απαρέμφατα, άλλου η δημοσιογραφία με τα κοντά παντελονάκια, άλλου η μανία των ξενισμών, άλλου η καθαρεύουσα, άλλου η δημοτική, άλλου οι νέοι, άλλου οι συγγραφείς και άλλου οι διορθωτές, άλλου απλώς το λεί-άουτ, το περιτύλιγμα. Και; Δε μένει παρά να αποχτήσει αιχμή – κάποια αιχμή - αυτή η απροσδιόριστη ανησυχία,

το «γλωσσικό άχθος», για να μπουν στην μπάντα «τα» γλωσσικά ζητήματα (έστω για να ξεχάσουμε πάλι ότι για λίγο τα είχαμε ξεχάσει).

Απόηχοι παλιών αντιθέσεων μπορεί ν' ακούγονται πολλοί, αλλά δεν παράγουν θόρυβο. Τα μουρμουρητά για «νεοκαθαρευουσιάνους», «κρυπτοκαθαρευουσιάνους» και «παλαιονεοδημοτικιστές» δεν πείθουν. Ο αστερισμός των διακρίσεων που θα ήθελε να αντικαταστήσει την παλαιά διχοτόμηση δεν έχει δύναμη, ακριβώς επειδή είναι αστερισμός, νεφέλωμα. Ρυθμιστές και περιγραφικοί, ιστορικοί και συγχρονικοί, ιδεολόγοι και επιστήμονες, ακαδημαϊκοί και πανεπιστημιακοί, εθνοκεντρικοί και ευρωπαϊστές, νεοορθόδοξοι και ανεξίθρησκοι, απομονωτικοί και κοσμοπολίτες, μονογλωσσικοί και πολυγλωσσικοί, συντηρητικοί και προοδευτικοί, αναχρονιστές και εξελικτικοί, πολυτονιστές και μονοτονικοί, ανησυχούντες και καθησυχαστές, φανατικοί και συνδιαλλακτικοί θα μεταφέρουν στη γλώσσα (δηλαδή σε λόγο για τη γλώσσα) την «έγνοια» τους, αδυνατώντας να της δώσουν άλλη, πιο χειροπιαστή μορφή. Η νέα γλωσσική ιδεολογία αναπτύσσεται καθώς φυραίνονται οι ιδεολογίες.

Άλλωστε, όλες αυτές οι αντιθέσεις, μόλις εκφραστούν ως αντιθέσεις γλωσσικές (του τύπου «κυβέρνησης»-«κυβερνήσεως»), χάνουν τη δύναμή τους. Τη χάνουν ακριβώς επειδή μεταφέρονται στο ευρύχωρο ιδεολογικό πεδίο μιας γλώσσας «κοινής», «νεοελληνικής» ή σκέτα «ελληνικής», αρχαιοπρεπούς ή αγγλοπρεπούς, καθαρής ή μειχτής, μικρής ή μεγάλης, ασθενούς ή ισχυρής, λιτής ή μπουρδουκλωμένης, αμήχανης ή εκφραστικής, αλλού καλλιεργημένης και αλλού χέρσας· αναγνωρίσιμης πάντως, αν όχι απ' όλους, τουλάχιστον απ' όλους όσοι μιλάνε με αυτήν γι' αυτήν. Μας κάνει δεν μας κάνει, αυτή είναι, και καλύτερα ν' αρχίσουμε να τη χρησιμοποιούμε για να μιλήσουμε μ' αυτήν για κάτι άλλο, πέρα από αυτήν.

* Ο Σπ. Μοσχονάς είναι λέκτορας γλωσσολογίας στο Τμήμα Ε.Μ.Μ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών.

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_1_05/08/2001_5000314